

ΠΡΙΣΜΑ

ΕΝΘΕΤΟ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ,
ΤΗΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Η ΑΥΓΗ

ΣΑΒΒΑΤΟ 17 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2016

Επιστήμη των πολιτών – Όλοι για έναν!

ΠΟΥ ΣΥΝΑΝΤΙΟΥΝΤΑΙ οι αστεροειδείς με τα ημερολόγια των Άγγλων στρατιωτών του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου και τα αρχεία

WESTERN SHIELD — CAMERA
WATCH

των φαλινοθηρι-
κών; Στο φανταστικό
σύμπαν της εθελο-
ντικής επιστήμης και
το zooniverse, τη με-
γαλύτερη και πιο
γνωστή πλατφόρμα
επιστήμης των πολι-
τών.

►► 2-3

Ιστορία και ιστορική μνήμη στην ψηφιακή εποχή

Η Ιστορία, ως τρόπος κατανόησης και μελέτης του παρελθόντος, αλλάζει στα ιστορικά συμφραζόμενα της ψηφιακής εποχής. Μαζί αλλάζουν και οι μέθοδοι ιστορικής έρευνας, οι ιστοριογραφικές πρακτικές, οι διαδικασίες παραγωγής και κατανάλωσης ιστορικού περιεχομένου όχι μόνο από τους ιστορικούς αλλά και από το ευρύ κοινό, καθώς και οι τρόποι διάδοσης της ιστορικής πληροφορίας και διαμόρφωσης μιας σύγχρονης ιστορικής κουλτούρας.

►► 7

Συμφωνία ομπρέλα για τα δεδομένα

ΜΙΑ ΝΙΚΗ κέρδισε η Ευρώπη έναντι του μεγάλου της γείτονα, των ΗΠΑ, αφού κατάφερε να ολοκληρωθεί η «συμφωνία ομπρέλα» για την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Με δυο λόγια, ο Ευρωπαίος πολίτης –και αντίστοιχα ο Αμερικανός– θα μπορεί να προσφεύγει στο δικαστήριο της χώρας «που τον αδίκησε» και να ζητά επανόρθωση. Η συμφωνία αναμένει πλέον την τελική επικύρωση από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για να τεθεί σε εφαρμογή.

►► 4-5

ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ:

Γνώση, όρια και σχέσεις εξουσίας

ΤΟΣΟ στον καθημερινό όσο και στον ακαδημαϊκό λόγο, ο όρος «επιστήμη» συχνά αναφέρεται σ' ένα σύνολο γνώσεων και τρόπων πρόσκτησης αυτών των γνώσεων, το οποίο είναι αυτόνομο, ομοιογενές και δυτικό. Η επιστήμη, δηλαδή, κατανοείται ως ένα πεδίο εξωτερικό της κοινωνίας και της κουλτούρας, καθώς συχνά θεωρείται ότι είτε αποτελεί έναν φορέα που επιβάλλει τα μοντέλα της κοινωνικής ζωής, είτε δεν ασκεί καμία επίδραση στη μορφή της κοινωνίας πέρα από το να θέτει τα εξωτερικά όρια του πεδίου της ανθρωπίνης δράσης.

►► 8

Η τέχνη της εξαπάτησης!

Η ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΕΞΑΠΑΤΗΣΗΣ συνίσταται στην αληθινή επινόηση μιας πραγματικότητας. Τα κριτήρια αλήθειας στην επιστήμη αρκετές φορές καθορίζονται από πολλές παραμέτρους. Αυτές οι παράμετροι θα οδηγήσουν στην επινόηση μιας νέας εξήγησης για την πραγματικότητα. Η «Υπόθεση Σόκαλ» και η ταινία «Prestige» του Κρίστοφερ Νόλαν μας θυμίζουν ότι η εξαπάτηση είναι μια τέχνη με δικούς της κανόνες. Η τήρηση ή παραβίαση αυτών των κανόνων διαφοροποιεί την απάτη από την πραγματικότητα, τον κομπιναδόρο από τον μάγο.

►► 6

Πρόοδος

ΟΤΑΝ οι άνθρωποι ανακάλυψαν τη γραφή, στα προϊστορικά χρόνια, έγραφαν, ως γνωστόν, σε ταμπλέτες. Ήταν ένα πρωτόγονο μέσο ασφαλώς, γιατί, για να διαβάσει κανείς το βιβλίο του σε τάμπλετ, απαιτούνταν η υποστήριξη δύο παγκόσμιων (μάλιστα, παγκόσμιων) δικτύων. Ενός δικτύου που παρείχε ενέργεια, απαραίτητη για τη φόρτιση των ταμπλετών, και ενός δικτύου «παγκόσμιο ιστό» το αποκαλούσαν - μέσω του οποίου ήταν διαθέσιμο το περιεχόμενο βιβλίων, άρθρων και λοιπών αναγνωσμάτων. Σε περίπτωση που βρισκόταν κάποιος εκτός της εμβέλειας ενός από τα δύο δίκτυα ήταν αδύνατο να απολαύσει το αγαπημένο του ανάγνωσμα, κατάσταση που στις ταμπλέτες αποτυπωνόταν με έναν μικρό ατέρμονα κύκλο και στις ψυχές των ανθρώπων με μια αίσθηση ματαιώσης και αγωνίας.

Έπρεπε να περάσουν χιλιάδες χρόνια και να φτάσουμε στον 1ο αι. μ.Χ., τότε που, ως γνωστόν, ανακαλύφθηκε ο υπολογιστής - ή κάτι πολύ κοντά σ' αυτόν. Οι άνθρωποι, για πρώτη φορά στην Ιστορία, είδαν τη δυνατότητα να απελευθερωθούν από την ηγεμονία του ενός τουλάχιστον από τα δύο παγκόσμια δίκτυα που επί τόσα χρόνια τους μετέτρεπε, παρά τη θέλησή τους, σε εξαρτήματα μιας γιγαντιαίας μηχανής. Μαζί με τον υπολογιστή ανακάλυψαν και τον οπτικό δίσκο, στον οποίο μπορούσαν να αποθηκεύσουν χιλιάδες βιβλία για να τα απολαύσουν με την ησυχία τους, μακριά από σημεία σύνδεσης και χωρίς να χρειάζεται κάθε φορά να μετέλθουν τη βασανιστική τελετουργία που απαιτούσε η εν λόγω σύνδεση. Βεβαίως, συνέχιζαν να είναι εξαρτημένοι από το άλλο δίκτυο, εκείνο που παρείχε ενέργεια, αλλά αυτή η εξάρτηση δεν ήταν τόσο επαχθής, γιατί αφορούσε σχεδόν όλες τις πλευρές της ζωής τους και έτσι είχε αποκτήσει μια «φυσικότητα».

Όσοι, στις αρχές της Αναγέννησης, της εποχής που με τις σφαγές και τους πολέμους της ήρθε να διαυγάσει τα σκοτάδια του Μεσαίωνα, οι άνθρωποι έκαναν την κρίσιμη ανακάλυψη: Το βιβλίο. Τους ήρθε η ιδέα να σκαλίσουν τα γράμματα του υπολογιστή σε μικροσκοπικά κομματάκια ξύλου ή μετάλλου κι έτσι να απελευθερώσουν το βιβλίο από το μέσο που το κρατούσε φυλακισμένο. Είχαν ήδη μάθει να φτιάχνουν χαρτί από μεταξωτά και βαμβακερά κουρέλια κι έτσι η ιδέα της εκτύπωσης ακολούθησε περίπου φυσικά. Τώρα, ήταν πια σε θέση να απολαμβάνουν τα αναγνώσματά τους μακριά από πηγές ενέργειας και τελετουργίες σύνδεσης και απελευθερωμένοι από την επιτήρηση του παγκόσμιου ιστού. Στερήθηκαν τη δυνατότητα να έχουν ολόκληρη τη βιβλιοθήκη τους σε έναν οπτικό δίσκο, αλλά ταυτόχρονα ανέπτυξαν την ικανότητα να διαβάζουν ένα βιβλίο κάθε φορά, να προσηλώνονται, να στοχάζονται και, πάνω απ' όλα, να σημειώνουν τις σκέψεις και τις παρατηρήσεις τους στα περιθώρια των βιβλίων.

Ευτυχώς, όπως έχει δείξει κατ' επανάληψη η Ιστορία, χάρη στην τεχνολογική πρόοδο ο ανθρώπινος πολιτισμός οδεύει σταθερά προς απλούστερες καταστάσεις ύπαρξης, λιγότερη επιτήρηση και μεγαλύτερη ελευθερία.

Μ.Π.

Επιστήμη των πολιτών

Ηταν τέλη του 1998 ή αρχές του 1999 όταν απέκτησα τον πρώτο μου ηλεκτρονικό υπολογιστή. Λίγους μήνες αργότερα και απέχοντας πολύ ακόμα από το να θεωρούμαι επιστήμονας, άκουσα από έναν θείο μου για το πρόγραμμα SETI. Το πρόγραμμα αυτό είχε ως σκοπό την αναζήτηση εξωγήινης νοημοσύνης μέσω της επεξεργασίας ραδιοφωνικών σημάτων. Ακόμη και τότε, δύο δεκαετίες πριν, ο όγκος των δεδομένων που είχαν συγκεντρώσει τα ραδιοτηλεσκόπια ήταν πολύ μεγάλος για να τα επεξεργαστούν οι επιστήμονες στους υπολογιστές τους. Προέκυψε λοιπόν το πρόγραμμα SETI@home, που έδινε τη δυνατότητα σε εθελοντές να αφιερώνουν ένα μέρος της λειτουργίας του προσωπικού τους υπολογιστή στην επεξεργασία των δεδομένων. Ήταν, επομένως, ένα από τα πρώτα προγράμματα στα οποία συμμετείχαν εθελοντές στους υπολογισμούς, επιταχύνοντας κατά πολύ μια διαδικασία που αλλιώς θα απαιτούσε εκατοντάδες χρόνια. Για ποιο λόγο όμως να συμμετάσχει κανείς; Η απάντηση ήταν συνήθως «Η προσφορά στην παραγωγή επιστημονικής γνώση και, ποιος ξέρει..., μπορεί το δικό σου πακέτο δεδομένων να περιέχει κάποιο σήμα από μια εξωγήινη μορφή ζωής!».

Το πρόγραμμα SETI@home συνεχίζεται μέχρι και σήμερα κι αν και δεν έχει ακόμη βρει σημάδια εξωγήινης νοημοσύνης, έχει, ωστόσο, εντοπίσει ενδιαφέρουσες πηγές ραδιοφωνικών κυμάτων. Ταυτόχρονα, μας έχει δείξει ότι ένας τέτοιος τρόπος επεξεργασίας, ο οποίος εκμεταλλεύεται την υπολογιστική ισχύ ενός μεγάλου αριθμού απομακρυσμένων προσωπικών υπολογιστών, είναι εφικτή.

Σήμερα, η ιδέα της εθελοντικής επιστήμης ή επιστήμης των πολιτών αποτελεί μια πολύ διαδεδομένη πρακτική, η οποία έχει επιδράσει περισσότερο σε επιστήμες όπως η Βιολογία και η Οικολογία. Τι είναι όμως η επιστήμη των πολιτών;

Επιστήμη των πολιτών ή εθελοντική επιστήμη

Ο όρος επιστήμη των πολιτών είναι μια αρκετά ευρεία έννοια σύμφωνα με την οποία οι πολίτες συμμετέχουν στην παραγωγή επιστημονικής γνώσης. Η συμμετοχή αυτή μπορεί να επιτυγχάνεται είτε παρέχοντας δεδομένα εκούσια ή αφιερώνοντας μέρος του χρόνου ή των πό-

Η πλατφόρμα zooniverse

ΤΟ ZOONIVERSE.ORG είναι η μεγαλύτερη και πιο δημοφιλής πλατφόρμα προγραμμάτων επιστήμης πολιτών. Ο επισκέπτης μπορεί να βρει δεκάδες προγράμματα σε μια μεγάλη ποικιλία επιστημονικών πεδίων, όπως Κοινωνιολογία, Ιστορία, Αστρονομία, Οικολογία κ.ά. Η αρχιτεκτονική της πλατφόρμας ευνοεί την επικοινωνία και την αλληλεπίδραση ανάμεσα στους εθελοντές, μια τακτική που έχει οδηγήσει σε απροσδόκτες ανακαλύψεις. Τα αποτελέσματα των προγραμμάτων έχουν οδηγήσει σε δεκάδες δημοσιευμένες εργασίες και στη δημιουργία δεδομένων ανοιχτής πρόσβασης.

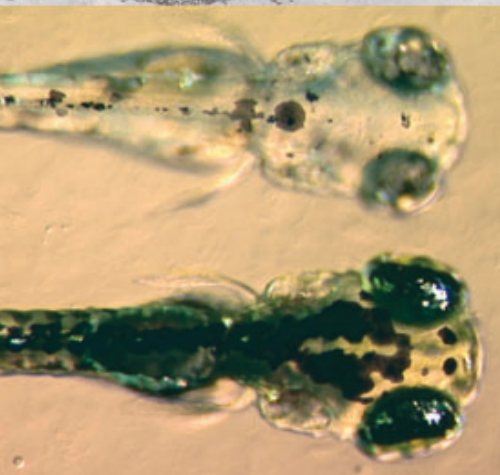
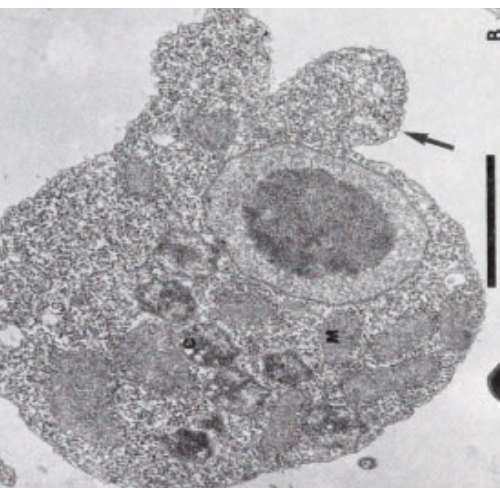
Ανάμεσα στα πιο δημοφιλή βρίσκονται θέματα όπως η ταξινόμηση των γαλαξιών, η εξερεύνηση της επιφάνειας του πλανήτη Άρη, η μελέτη των ημερολογίων των στρατιωτών του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου και η καταγραφή του κλίματος στο παρελθόν χρησιμοποιώντας τα ημερολόγια φαλινοθηρικών του 19ου αιώνα. Η συμμετοχή σε όλα αυτά τα προγράμματα φέρνει τον εθελοντή επιστήμονα σε επαφή με τις ανθρωπιστικές και φυσικές επιστήμες, δίνοντάς του την ευκαιρία να επεξεργαστεί ο ίδιος τα δεδομένα που χρησιμοποιούν τα αντίστοιχα πεδία και να συνεισφέρει σε σημαντικά αλλά και συναρπαστικά πεδία έρευνας. Είναι, μάλιστα, βέβαιο ότι η ποικιλία των ερευνητικών προγραμμάτων μπορεί να καλύψει όλα τα ενδιαφέροντα αλλά και να πυροδοτήσει την περιέργεια σε πολλούς τομείς.

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Λήδα Αρνέλλου, Διδάκτωρ Επικοινωνίας της Επιστήμης
Βάγια Καϊμάκη, Διδάκτωρ Επικοινωνίας, Μέσων και Πολιτισμού
Γιάννης Κοντογιάννης, Διδάκτωρ Αστροφυσικής
Μανώλης Πατηνιώτης, Αναπληρωτής Καθηγητής Ιστορίας των Επιστημών, Πανεπιστημίου Αθηνών
Δημήτρης Πετάκος, Διδάκτωρ Ιστορίας των Επιστημών

- Όλοι για **έναν!**

ρων τους στην επεξεργασία κάποιων δεδομένων. Ταυτόχρονα, θεωρείται πως οι συμμετέχοντες αποκτούν μια καλύτερη κατανόηση των επιστημονικών μεθόδων, τις οποίες συνδιαμορφώνουν θέτοντας νέα ερωτήματα και προβληματισμούς.

Μέρος της ιδέας είναι να αξιοποιηθούν ομάδες ή δίκτυα εθελοντών, με τη συνεργασία ή υπό την καθοδήγηση επιστημόνων, ώστε να αντιμετωπίσουν ζητήματα τα οποία, είτε λόγω του όγκου των δεδομένων ή λόγω της πολυπλοκότητάς τους θα ήταν αδύνατο να αντιμετωπίσει ένας επιστήμονας με τα παραδοσιακά εργαλεία.

Με μια αναζήτηση στο Διαδίκτυο μπορεί κανείς να βρει πληθώρα προγραμμάτων τα οποία καλύπτουν όλο το φάσμα των πεδίων έρευνας τόσο στις φυσικές όσο και ανθρωπιστικές επιστήμες.

Για παράδειγμα, το Ocean Sampling Day (<http://www.my-osd.org/>) είναι ένα πρόγραμμα επιστήμης των πολιτών κατά το οποίο ομάδες επιστημόνων και πολιτών σε όλο τον κόσμο συλλέγουν δείγμα από τους ωκεανούς, κατά τη διάρκεια του θερινού ηλιοστασίου. Το πρόγραμμα έχει ως σκοπό τη μελέτη της θαλάσσιας μικροβιακής βιοποικιλότητας. Γι' αυτό τον σκοπό, η ομάδα του Max Planck, που ηγείται του προγράμματος, έχει δημιουργήσει ειδική εφαρμογή την οποία οι εθελοντές μπορούν να κατεβάσουν στα κινητά τους και να ακολουθήσουν τις οδηγίες για τη συλλογή και αποστολή δεδομένων.

Με το πρόγραμμα Asteroid Data Hunter (asteroids.topcoder.com/asteroiddatahunter) η NASA προσκαλεί ερασιτέχνες αστρονόμους να εντοπίσουν αστεροειδείς σε εικόνες του διαστήματος. Οι εθελοντές αρκεί να κατεβάσουν τις αντίστοιχες εφαρμογές στον υπολογιστή τους και να χρησιμοποιήσουν τις εικόνες του ουρανού που λαμβάνουν από τα τηλεσκόπια τους. Με αυτό τον τρόπο συμβάλλουν στην καταγραφή των αστεροειδών και μικρών πλανητών του ηλιακού μας συστήματος ενώ κάνουν το χόμπι τους.

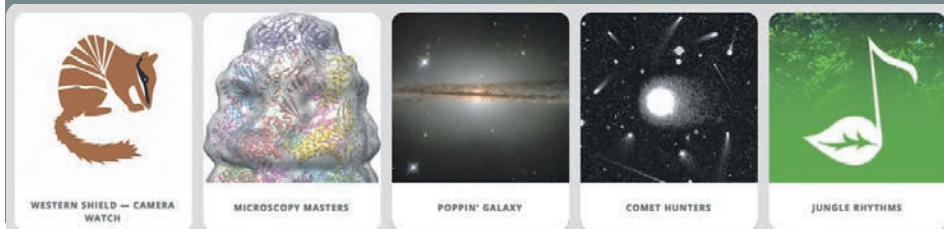
Το The Smell Experience Project προσκαλεί τους εθελοντές να καταγράψουν τυχόν αλλαγές που παρατηρούν στην αίσθηση της

Ποιοι ηθικοί κανόνες διέπουν την επιστήμη των πολιτών;

ΤΟΝ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟ του 2015 δημοσιεύτηκε ο δεκάλογος που διέπει την επιστήμη των πολιτών, από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι κανόνες αυτοί (σε ελεύθερη μετάφραση) είναι οι ακόλουθοι:

1. Τα προγράμματα επιστήμης των πολιτών θα πρέπει να εμπλέκουν ενεργά τους πολίτες με σκοπό την παραγωγή νέας επιστημονικής γνώσης. Οι πολίτες μπορούν να είναι απλοί συνεργάτες, να ηγούνται του προγράμματος ή απλώς να συνεισφέρουν σ' αυτό, θα πρέπει όμως ο ρόλος τους να είναι συγκεκριμένος και να έχει νόημα.
2. Τα προγράμματα θα πρέπει να αποσκοπούν σε αυθεντικά αποτελέσματα και να αφορούν την απάντηση ενός επιστημονικού ερωτήματος ή να αποσκοπούν στην ενημέρωση και διαχείριση περιβαλλοντικών θεμάτων.
3. Τόσο οι επιστήμονες όσο και οι πολίτες θα πρέπει να επωφελούνται από τη συμμετοχή τους σε ένα τέτοιο πρόγραμμα. Τα οφέλη μπορεί να ποικίλουν (δημοσιεύσεις, μαθητεία, ψυχαγωγία, κοινωνικά οφέλη κ.λπ.).
4. Οι πολίτες μπορούν, εφόσον το επιθυμούν, να συμμετέχουν σε οποιοδήποτε στάδιο της επιστημονικής διαδικασίας, όπως η τοποθέτηση του ερωτήματος, η ανάπτυξη της μεθόδου, η συλλογή των δεδομένων και η επικοινωνία των αποτελεσμάτων.
5. Οι πολίτες-επιστήμονες θα πρέπει να ενημερώνονται από το πρόγραμμα σχετικά με το πώς χρησιμοποιούνται τα δεδομένα τους ή την πολιτική και τον κοινωνικό αντίκτυπο της έρευνας.
6. Τα προγράμματα επιστήμης πολιτών υπόκεινται στους ίδιους περιορισμούς και ελέγχους, ως προς την εγκυρότητά τους, όπως και τα «παραδοσιακά» επιστημονικά προγράμματα. Προσφέρουν ωστόσο τη δυνατότητα ευρύτερης κοινωνικής εμπλοκής και μιας πιο δημοκρατικής επιστημονικής διαδικασίας.
7. Τα δεδομένα και προϊόντα της έρευνας θα πρέπει να είναι ανοιχτής πρόσβασης, κατά το δυνατό. Ο διαμοιρασμός των δεδομένων μπορεί, ωστόσο, να αποφευχθεί εάν υπάρχουν ανησυχίες σχετικά με την ασφάλεια και τη διακριτικότητα.
8. Οι πολίτες επιστήμονες θα πρέπει να μνημονεύονται στις δημοσιεύσεις και στα αποτελέσματα της έρευνας.
9. Τα προγράμματα αξιολογούνται για τα επιστημονικά τους αποτελέσματα, την ποιότητα των δεδομένων τους, τις εμπειρίες των συμμετεχόντων καθώς και για τον γενικότερο κοινωνικό αντίκτυπο.
10. Οι επιστημονικοί υπεύθυνοι θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους νομικά και ηθικά ζητήματα σχετικά με τα πνευματικά δικαιώματα και την ιδιοκτησία, τις συμφωνίες διαμοιρασμού δεδομένων, την εμπιστευτικότητα, την απόδοση και τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις των διαδικασιών.

όσφρησής τους και να τις αποστείλουν, ανώνυμα, στην ερευνητική ομάδα του New York University School of Medicine. Οι αλλαγές στην αίσθηση της όσφρησης οφείλονται συχνά σε παθήσεις όπως η κατάθλιψη ή η άνοια, σε αλλεργίες ή τραύματα στο κεφάλι, μπορεί όμως να είναι και αποτέλεσμα παρενεργειών από κάποια θεραπεία. Με το πρόγραμμα αυτό, οι επιστήμονες θα συγκεντρώσουν ένα μεγάλο δείγμα από περιγραφές της υποκειμενικής αίσθησης της όσφρησης. Αυτό θα τους βοηθήσει να αξιολογούν καλύτερα τις περιγραφές που δίνουν οι ασθενείς στους γιατρούς, οι οποίες είναι δύσκολο να εκτιμηθούν και να ποσοτικοποιηθούν.

Αυτά τα λίγα παραδείγματα είναι ενδεικτικά του εύρους των επιστημονικών πεδίων στα οποία ένα πρόγραμμα επιστήμης των πολιτών μπορεί να συμβάλει. Οι πολίτες-επιστήμονες έρχονται σε άμεση επαφή με τη μεθοδολογία που ακολουθείται σε διάφορα επιστημονικά πεδία, εξετάζουν και μοιράζονται τα αποτελέσματα, ελέγχουν τις αρχικές υποθέσεις και παραδοχές κ.λπ. Το αποτέλεσμα είναι ο εκδημοκρατισμός της επιστήμης, η αλληλεπίδραση μεταξύ διαφορετικών επιστημονικών πεδίων και η διάχυση των μεθόδων που χρησιμοποιεί το καθένα.

Για τη συμμετοχή σε προγράμματα επιστήμης των πολιτών δεν είναι απαραίτητο κάποιο συγκεκριμένο μορφωτικό επίπεδο. Πάντως, για τους μαθητές και σπουδαστές είναι μια εξαιρετική ευκαιρία να αναπτύξουν δεξιότητες στον τομέα των επιστημών, της Τεχνολογίας και των Μαθηματικών (που είναι γνωστό ως STEM, Science, Technology, Engineering and Math), τις οποίες θα μπορούν να χρησιμοποιήσουν στη συνέχεια σε μια ευρεία γκάμα επαγγελματιών. Οι δεξιότητες αυτές καλλιεργούνται με έναν ιδιαίτερα ενεργό και ψυχαγωγικό τρόπο. Άλλωστε, σύμφωνα με πρώιμες μελέτες, η ψυχαγωγία είναι το ισχυρότερο κίνητρο που ωθεί τους πολίτες στην εθελοντική επιστήμη.

Γ.Κ.

Έτοιμη προς εφαρμογή η «συμφωνία» Ε.Ε.-ΗΠΑ για την προστασία των προσωπικών δεδομένων

Μια μικρή νίκη κέρδισε η Ευρώπη έναντι του μεγάλου της γείτονα, αφού κατάφερε να ολοκληρωθεί η «συμφωνία ομπρέλα» για την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Με δυο λόγια, ο Ευρωπαίος πολίτης -και αντίστοιχα ο Αμερικανός, αλλά μάλλον δεν τίθεται τέτοιο ζήτημα- θα μπορεί να προσφεύγει στο δικαστήριο της χώρας «που τον αδικήσει» και να ζητά επανόρθωση.

Ήδη από το 2010, πολύ πριν το ζήτημα γίνει ιδιαίτερα πιεστικό, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εξουσιοδότησε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να ξεκινήσει τις διαπραγματεύσεις για τη σύναψη μιας συμφωνίας μεταξύ της Ε.Ε. και των ΗΠΑ σχετικά με την προστασία των προσωπικών δεδομένων που ανταλλάσσονται στο πλαίσιο της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας.

Και πράγματι, οι διαπραγματεύσεις ξεκίνη-

σαν τον Μάρτιο του 2011. Επιτεύχθηκε συμφωνία στις 8 Σεπτεμβρίου 2015, ωστόσο υπήρχε ένα σημαντικό πρόβλημα. Η νομοθεσία των ΗΠΑ δεν προέβλεπε αντίστοιχη προστασία του πολίτη. Βέβαια, το κλίμα ήταν ώριμο μετά τις τόσες και τόσες αποκαλύψεις για το πώς χρησιμοποιούνται τα δεδομένα των πολιτών. Έτσι μπήκε μπροστά και η νέα νομοθεσία, ο νόμος περί δικαστικής προσφυγής*, ο οποίος ψηφίστηκε από το Κογκρέσο των ΗΠΑ, και έτσι η τελική συμφωνία υπογράφηκε από την Επιτροπή και τις αρχές των ΗΠΑ στις 2 Ιουνίου 2016.

Στις 18 Ιουλίου 2016 το Συμβούλιο ζήτησε από το Κοινοβούλιο να δώσει την έγκρισή του στη συμφωνία. Η ψηφοφορία έγινε τελικά την 1η Δεκεμβρίου και το Ευρωκοινοβούλιο την ενέκρινε με 481 ψήφους υπέρ, 75 κατά και 88 αποχές. Τώρα δεν απομένει πια παρά να την εγκρίνει το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για να τεθεί σε ισχύ.

Η συμφωνία καλύπτει όλα τα προσωπικά

δεδομένα, όπως ονόματα, διευθύνσεις ή ποινικά μητρώα, που ανταλλάσσονται μεταξύ της Ε.Ε. και των ΗΠΑ με σκοπό την πρόληψη, ανίχνευση, διερεύνηση και δίωξη ποινικών αδικημάτων, συμπεριλαμβανομένης της τρομοκρατίας.

Πιο συγκεκριμένα, η συμφωνία κατοχυρώνει για τους πολίτες της Ε.Ε. και των ΗΠΑ:

✱ Το δικαίωμα διοικητικής και δικαστικής προσφυγής

✱ Το δικαίωμα να ενημερώνονται σε περίπτωση παραβίασης της ασφάλειας των δεδομένων τους

✱ Το δικαίωμα να ζητούν διόρθωση των προσωπικών τους δεδομένων σε περίπτωση ανακριβών πληροφοριών

Καθορίζει επίσης συγκεκριμένα όρια για τη διαβίβαση δεδομένων και τις περιόδους διατήρησης των στοιχείων.

Τον περασμένο Σεπτέμβριο κιόλας, ο συ-

γκεκριμένος αμερικανικός νόμος μπήκε σε δοκιμασία, σε μια ιστορία που, όπως εξηγεί το αμερικανικό «The National Law Journal», έχει «όλα τα χαρακτηριστικά ενός διεθνούς πολιτικού θρίλερ». Οι ΗΠΑ αρνήθηκαν βίβα στον Τζίλμπερτ Τσαγκούρι, έναν Βρετανό, νιγηριανής καταγωγής εκατομμυριούχο και φιλάνθρωπο. Το όνομά του Τσαγκούρι βρίσκεται στο Λούβρο, σε ένα πανεπιστήμιο, είναι πρεσβευτής της Νήσου Σάντα Λουσία στο Βατικανό και έχει δώσει και ένα «γερό πακέτο» στο Ίδρυμα Κλίντον. Θεωρήθηκε ύποπτος για υποστήριξη της τρομοκρατίας, αφού ήταν χρηματοδότης της Χεσμπολά. Ο Τσαγκούρι, έκκληκτος, αρνήθηκε τα πάντα και υποστήριξε ότι οι πληροφορίες των Αμερικανών ήταν λανθασμένες. Με βάση τον νέο νόμο, μήνυσε τις ομοσπονδιακές αρχές και θα είναι η πρώτη περίπτωση που θα εκδικαστεί δοκιμάζοντας τις «αντοχές» του νόμου.

Πέρα όμως από το νομικό θέμα, υπάρχει κυρίως το πολιτικό. Εκφράζονται ήδη ανησυχίες, καθώς ο Τραμπ κατά την προεκλογική του εκστρατεία είχε υποσχεθεί ότι η κυβέρνηση θα μπορεί να έχει ακόμα μεγαλύτερη πρόσβαση στα προσωπικά δεδομένα. Και, παρόλο που η συμφωνία ΗΠΑ-Ε.Ε. περιορίζεται σε ανταλλαγή δεδομένων μόνο όταν διακυβεύονται θέματα δημόσιας τάξης, είναι λογικό να χρησιμοποιηθεί και ως crash test για το πώς οι δύο εταίροι θα συνεργαστούν και σε άλλους τομείς, όπως, για παράδειγμα, η ανταλλαγή εταιρικών δεδομένων και τα θέματα ψηφιακού εμπορίου.

Β.Κ.

Το κείμενο της συμφωνίας βρίσκεται στη διεύθυνση:

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A8-2016-0354&language=EL>

ΓΙΑΝ ΦΙΛΙΠ ΑΛΜΠΡΕΧΤ: «Η ασπίδα προστασίας Ε.Ε.-ΗΠΑ θα αποκαταστήσει την εμπιστοσύνη»

Η συμφωνία ΗΠΑ-Ε.Ε. για την προστασία πληροφοριών προσωπικού χαρακτήρα για τα ποινικά αδικήματα θα βοηθήσει στην αποκατάσταση της εμπιστοσύνης μετά τις αποκαλύψεις Σνόουντεν, δήλωσε ο Γιαν Φίλιπ Άλμπρεχτ (Πράσινοι, Γερμανία) εισηγητής στην Ολομέλεια, στη συνέντευξη που παραχώρησε στην ιστοσελίδα του Ευρωκοινοβουλίου και που αναδημοσιεύει σήμερα το «Πρίσμα». Η «ασπίδα προστασίας» Ε.Ε.-ΗΠΑ για την ιδιωτικότητα αφορά τις μεταφορές προσωπικών δεδομένων για τη διερεύνηση και τη δίωξη ποινικών αδικημάτων και, σύμφωνα με τον εισηγητή, «διασφαλίζει υψηλά πρότυπα προστασίας δεδομένων».

Ήταν δύσκολη η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης μεταξύ Ε.Ε.-ΗΠΑ μετά τις αποκαλύψεις Σνόουντεν;

Η υπόθεση Σνόουντεν ανέδειξε την ανάγκη για τη δημιουργία αξιόπιστων κανόνων για τη διατλαντική ροή δεδομένων. Ασκήσαμε πιέσεις για να επιτευχθεί αυτή η συμφωνία και να αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη. Είμαστε πολύ χαρούμενοι που το καταφέραμε, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά θέματα της αστυνομίας, γιατί οι υπηρεσίες πληροφοριών δεν καλύπτονται από αυτή τη συμφωνία. Πρέπει ακόμα να εργαστούμε και άλλο πάνω σ' αυτό το κομμάτι.

Είναι αρκετή η συμφωνία και τα στοιχεία που έχουμε τώρα, όπως ο νόμος περί δικαστικής προσφυγής*, για να διασφαλίσουμε την προστασία

των δεδομένων στον τομέα της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας;

Ο νόμος περί δικαστικής προσφυγής των ΗΠΑ είναι πολύ σημαντικός. Για πρώτη φορά, οι ΗΠΑ παραχώρησαν θεμελιώδη δικαιώματά τους σε μη Αμερικανούς πολίτες ή κατοίκους. Αυτό είναι σημαντικό, γιατί διαφορετικά δεν θα μπορούσαμε να μεταφέρουμε δεδομένα στις Ηνωμένες Πολιτείες, καθώς το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο έχει ήδη αποφασίσει ότι αυτό είναι βασικό στοιχείο για κάθε τέτοια συμφωνία.

Σας ανησυχεί το γεγονός ότι η νέα κυβέρνηση Τράμπ μπορεί να επηρεάσει αυτή τη συμφωνία;

Κανείς δεν ξέρει τι θα φέρει η νέα κυβέρνηση και πώς θα χειριστούν το ζήτημα των προσωπικών δεδομένων και της μεταφοράς τους. Ωστόσο, έχουμε διασφαλίσει ότι η συμφωνία είτε θα εφαρμοστεί πλήρως από τις ΗΠΑ, είτε καθόλου και τα πράγματα θα μείνουν όπως είναι.

Πώς θα επηρεάσει ασπίδα προστασίας Ε.Ε.-ΗΠΑ για την ιδιωτικότητα στη διατλαντική ροή δεδομένων την Ευρώπη; Τι μπορεί να γίνει;

Αυτή η συμφωνία βελτιώνει την κατάσταση και στην Ευρώπη, γιατί πολλά κράτη-μέλη έχουν ήδη συμφωνίες, για παράδειγμα με τις ΗΠΑ, με πολύ χαμηλά πρότυπα ασφάλειας. Από την άλλη, πρέπει και εμείς να βελτιώσουμε τα πρότυπα ασφάλειας των προσωπικών δεδομένων σε ό,τι αφορά τις εργασίες της αστυνομίας και της Δικαιοσύνης, τόσο στα κράτη-μέλη όσο και στην Ε.Ε. συνολικά.

Ένας δωδεκάχρονος

ΟΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟΙ δωδεκάχρονοι αχνίδια με τα κινητά τους. Όμως ο Τόλμης να μάθει προγραμματισμό γ' Έτσι, τον κάλεσαν στο Ted-Ex και εμείς. Διηγείται πώς ξεκίνησε το τσπο του προγραμματισμού και πώς θρώπων γύρω του προσπαθεί να πμο να μάθει και να δημιουργήσει κώδικα. «Έπρεπε να πείσω τους γδώσουν τα 99 δολάρια που χρειάζο τις εφαρμογές σου στο AppStore. ρα». Και βέβαια, αυτό που δεν χρει

«Μφωνία ομπρέλα» σωπικών δεδομένων

Από αριστερά: Λορέτα Λιντς, γενική εισαγγελέας (ΗΠΑ), Αρντ Βαν Ντερ Στέουρ, υπουργός Ασφάλειας και Δικαιοσύνης (Ολλανδία), Βέρα Τζουρόβα, επίτροπος Δικαιοσύνης, Καταναλωτών και Ισότητας των Φύλων

Νόμος περί δικαστικής προσφυγής

*Judicial Redress Act: Ο πρόεδρος Ομπάμα υπέγραψε στις 24 Φεβρουαρίου 2016, τον νόμο περί δικαστικής προσφυγής, με τον οποίο παραχωρείται στους πολίτες της Ε.Ε. το δικαίωμα της επιβολής των δικαιωμάτων προστασίας των δεδομένων στα δικαστήρια των ΗΠΑ.

Ονομαστικός προγραμματιστής

...πλώς παίζουν παι-
μας Σουάρεζ προ-
ια να τα φτιάχνει.
...τσι τον μάθαμε κι
αξίδι του στον κό-
...με τη βοήθεια αν-
...ροτρέψει τον κό-
...ρησιμοποιώντας
...ονείς μου να μου
...νται για να βάλεις
...Αλλά τα κατάφε-
...αζόταν να μας πει

είναι ότι «Σήμερα οι μαθητές ξέρουν λίγα περισσότερα
από τους δασκάλους τους»!

Δραπετεύοντας με τον Κέβιν

Το «Escape The Game» είναι ένα Indie παιχνίδι (ανεξάρτητου δημιουργού) δύο διαστάσεων, στο οποίο ο παίκτης χειρίζεται τον Kevin. Ο ήρωας γνωρίζει ότι βρίσκεται σε ένα παιχνίδι και απευθύνεται στον χρήστη για να τον βοηθήσει να φτάσει στο τέλος του. Ο Kevin πρέπει να διασχίσει τα επίπεδα και να αντιμετωπίσει εχθρούς και δυσκολίες προκειμένου να φτάσει στην έξοδο κάθε επιπέδου μέχρι την τελική πίστα. Για την ώρα, είναι διαθέσιμο το πρώτο μέρος του παιχνιδιού, η εισαγωγή. Στο τέλος της, μια έκπληξη περιμένει τον χρήστη (όχι, δεν τη λέμε...). Ο δημιουργός αναφέρει ότι το πρώτο επεισόδιο του υπόλοιπου παιχνιδιού θα είναι διαθέσιμο μετά το πρώτο τρίμηνο του 2017. Όσοι «κολλάνε» με παιχνίδια με πλούσια ιστορία και χιούμορ και επιθυμούν να γυρίσουν για λίγο στη δεύτερη διάσταση as το δοκιμάσουν.

i gaming με φορητές συσκευές

Ένα ευφάνταστο γκάτζετ μεταμορφώνει τις i συσκευές σε κονσόλες. Το gamevice συνδέεται στη συσκευή και τη μεταμορφώνει σε φορητή κονσόλα με τα χειριστήρια δεξιά και αριστερά. Κι επειδή «κλείνει» τις άλλες εξόδους, έχει δικό της φορτιστή (έτσι κι αλλιώς, έχει δική της μπαταρία δεν καταναλώνει της συσκευής) και έξοδο για ακουστικά. Δυστυχώς, ταιριάζει μόνο σε συσκευές της Apple, iPhone ή iPad. Θα τη βρείτε στη διεύθυνση <https://gamevice.com> και, απ' ό,τι διαβάζουμε, τα 100 δολάρια τα φτάνει...

Wi-Fi παντού και δωρεάν

Το «Wi-Fi4EU» φιλοδοξεί να γίνει ένα πανευρωπαϊκό δίκτυο Wi-Fi με ταχύτητες τουλάχιστον 30 Mbps, ώστε να εξασφαλίσει δωρεάν πρόσβαση σε συνδέσεις Wi-Fi για κάθε πολίτη. Ο αρχικός προϋπολογισμός του είναι 120 εκατ. ευρώ για τη χρηματοδότηση δωρεάν συνδεσιμότητας σε χιλιάδες δημόσιους χώρους. Το πρόγραμμα θα στηρίξει χρηματοδοτικά τις ενδιαφερόμενες τοπικές Αρχές, ώστε να εγκαταστήσουν σημεία ασύρματης πρόσβασης και να προσφέρουν δωρεάν συνδέσεις Wi-Fi, για παράδειγμα, μέσα και γύρω από τα δημόσια κτήρια, τα Κέντρα Υγείας, τα πάρκα ή τις πλατείες. Αναμένεται ότι τουλάχιστον 6.000 έως 8.000 τοπικές κοινότητες ανά την Ευρώπη θα επωφεληθούν από αυτό το νέο σχέδιο έως το 2020.

Η τέχνη της εξαπάτησης

Σε τι συνίσταται η αληθινή εξαπάτηση; Κάθε σπουδαίο μαγικό κόλπο αποτελείται από τρία μέρη. Το πρώτο μέρος ονομάζεται «Η υπόσχεση». Ο μάγος δείχνει κάτι συνηθισμένο, για παράδειγμα ένα καπέλο και έναν λαγό. Ζητάει από το κοινό να επιθεωρήσει τα αντικείμενα προκειμένου να επιβεβαιώσει ότι είναι φυσιολογικά. Προφανώς, δεν είναι. Η δεύτερη πράξη ονομάζεται «Η αλλαγή». Ο μάγος αλλάζει το αντικείμενο σε κάτι εξαιρετικό. Το κοινό ψάχνει για το μυστικό, αλλά δεν θα το βρει, γιατί δεν το ψάχνει πραγματικά. Θέλει να ξεγελαστεί. Αλλά δεν θα χειροκροτήσει ακόμα. Δεν αρκεί να εξαφανίσει κάτι ο μάγος. Θα πρέπει να το φέρει πίσω. Γι' αυτό, κάθε μαγικό κόλπο έχει μια τρίτη πράξη, το πιο δύσκολο μέρος, το μέρος που ονομάζουμε «The Prestige» (Η εντύπωση). Η ομώνυμη αριστουργηματική ταινία του Κρίστοφερ Νόλαν μας θυμίζει ότι η τέχνη της εξαπάτησης συνίσταται στην αληθινή επινόηση μιας πραγματικότητας.

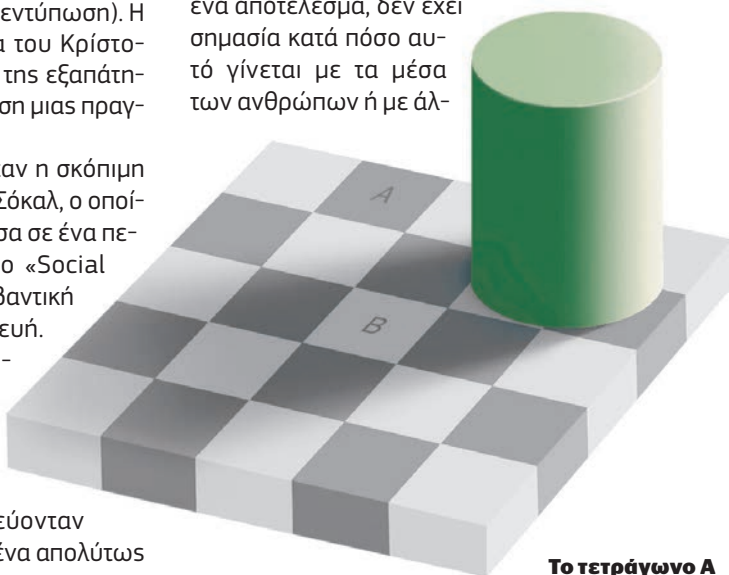
Η περίφημη «Υπόθεση Σόκαλ» ήταν η σκόπιμη εξαπάτηση ενός φυσικού, του Άλαν Σόκαλ, ο οποίος έστειλε το 1996 ένα άρθρο-φάρσα σε ένα περιοδικό κοινωνικών επιστημών, το «Social Text», στο οποίο ισχυριζόταν ότι η κβαντική βαρύτητα είναι κοινωνική κατασκευή. Χρησιμοποίησε πολύπλοκες εξισώσεις, καθώς και έννοιες της λεγόμενης μεταμοντέρνας κριτικής προσέγγισης στις επιστήμες. Σκοπός του ήταν να αποδείξει ότι σε τέτοιου είδους περιοδικά δημοσιεύονταν ακόμη και άρθρα που δεν είχαν κανένα απολύτως νόημα. Να δείξει ότι ο κριτικός λόγος των κοινωνικών επιστημών δεν είναι αποτελεσματικός στη σκληρή επιστήμη. Στη μεγάλη εικόνα, ο Σόκαλ έμεινε στην Ιστορία ως ένας κομπιναδόρος, που δεν πρότεινε κάτι νέο, αλλά προσπάθησε να φτιάξει όνομα μέσα από έναν αήθη εντυπωσιασμό.

Αν και η περίπτωση αυτή δεν είναι ικανή να υπονομεύσει τον πλούτο των μεταμοντέρνων κριτικών προσεγγίσεων, αποδεικνύει αυτό που μάλλον ήθελε να αντικρούσει ο Σόκαλ. Τα κριτήρια αλήθειας στην επιστήμη αρκετές φορές καθορίζονται από πολλές παραμέτρους. Αυτές οι παράμετροι θα οδηγήσουν στην επινόηση μιας νέας εξήγησης για την πραγματικότητα. Η μέθοδος στις φυσικές και κοινωνικές επιστήμες δεν είναι πάντα ξεκάθαρη σε όσους και όσες συμμετέχουν στην παραγωγή γνώσης. Αυτό που ήταν ασυγχώρητο στον Σόκαλ είναι ότι αποκάλυψε ότι το άρθρο του ήταν μια σκόπιμη απάτη. Όπως και στη μαγεία, όταν αποκαλύπτεις το μυστικό, τότε δεν έχει καμία αξία πλέον η αλήθεια του.

Ο Πλάτων έλεγε ότι η τέχνη μιμείται τη φύση, επομένως δεν έχει ιδιαίτερη αξία, γιατί αποτελεί μια απατηλή αποτύπωση της πραγματικότητας, μια εξαπάτηση. Ο Πλάτων, όμως, τελικά είχε άδικο. Δεν είναι μίμηση, αλλά αληθινή επινόηση της πραγματικότητας. Το σημαντικό είναι να μην αποκαλύψεις όλα όσα θα υπονομεύσουν την αλήθεια του έργου σου, να μην αποκαλύψεις το μυστικό της επινόησης. Από τον 17ο αιώνα και έπειτα, η διάκριση μεταξύ τέχνης και φύσης ή τεχνητού και

φυσικού έπαψε να υφίσταται. Ο Φράνσις Μπέικον είχε σημειώσει ότι το τεχνητό δεν διαφέρει από το φυσικό ως προς τη μορφή ή την ουσία. Και εφόσον τα πράγματα τίθενται έτσι ώστε να παράγουν ένα αποτέλεσμα, δεν έχει σημασία κατά πόσο αυτό γίνεται με τα μέσα των ανθρώπων ή με άλ-

Το τετράγωνο Α και το τετράγωνο Β έχουν ακριβώς την ίδια διαβάθμιση του γκρι

λο τρόπο. Όπως και ο οι μάγοι στο «Prestige» του Νόλαν δεν εξαπάτησαν ποτέ στις τελευταίες και πιο σπουδαίες παραστάσεις τους, αλλά χρησιμοποίησαν τη φύση, έτσι και οι μελετητές της φύσης φρόντιζαν να παράγουν γνώση με συγκεκριμένους τρόπους στους οποίους είχαν συμφωνήσει. Ο Σόκαλ είναι ένοχος γιατί δεν σεβάστηκε τους κανόνες της τέχνης της εξαπάτησης, δηλαδή τους κανόνες της επινόησης της πραγματικότητας, τους κανόνες της παραγωγής γνώσης. Όσο δεν αποκαλύπτεται το μυστικό, παραμένει μια αντικειμενική και επινοημένη πραγματικότητα. Κανείς δεν θέλει να ακούσει τον μάγο να λέει στο τέλος του τρικ «Σας εξαπάτησα».

Δ.Π.

ΝΕΑ - ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

Χριστουγεννιάτικη διάθεση και πρωτότυπες εκδηλώσεις τον Δεκέμβριο στο ΚΠΙΣΝ

ΤΟ ΦΩΤΑΓΩΓΗΜΕΝΟ Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (ΚΠΙΣΝ) υποδέχεται τον Δεκέμβριο με εορταστική διάθεση και προσκαλεί τους επισκέπτες του σε μια μεγάλη χριστουγεννιάτικη γιορτή με σημείο αναφοράς το στολισμένο Κανάλι και το Ξέφωτο.

Αναγνώσεις παραμυθιών για τους μικρότερους επισκέπτες, προβολές χριστουγεννιάτικων ταινιών για όλη την οικογένεια, one-man circus show, παραστάσεις stand-up comedy, εργαστήρια χειροτεχνίας, αθλητικές δραστηριότητες, συναυλίες και θεματικές εκδηλώσεις της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος (ΕΒΕ) και της Εθνικής Λυρικής Σκηνής (ΕΛΣ) είναι μερικές μόνο από τις εκδηλώσεις που συμπληρώνουν το συναρπαστικό πρόγραμμα του ΚΠΙΣΝ.

Αναλυτικές πληροφορίες μπορείτε να βρείτε στο: <http://www.snfcc.org/>

Ψηφιακές υπηρεσίες και προγράμματα

Το ΚΠΙΣΝ προσφέρει δωρεάν χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών με δυνατότητα πρόσβασης στο Διαδίκτυο. Μέσω της πλατφόρμας www.pressreader.com οι επισκέπτες έχουν πρόσβαση σε περισσότερα από 5.000 περιοδικά και εφημερίδες σε ψηφιακή μορφή. Επιπλέον, το ΚΠΙΣΝ προσφέρει μαθήματα Πληροφορικής (Δευτέρα έως Παρασκευή 11 π.μ.-12 μ.) για όλους, τα οποία απευθύνονται σε αρχάριους χρήστες ηλικίας 65+ και σε όσους επιθυμούν να λάβουν βασικές γνώσεις του αντικειμένου. Αναλυτικές πληροφορίες μπορείτε να βρείτε στο: www.snfcc.org/news-room.

Η συμμετοχή στα προγράμματα διασφαλίζεται με σειρά προτεραιότητας.

Δραστηριότητες για ενήλικες

Ο τελευταίος μήνας του έτους επιφυλάσσει αξέχαστες εμπειρίες και για τους μεγαλύτερους επισκέπτες του ΚΠΙΣΝ, προσφέροντας σε όλους διαδραστικά εργαστήρια και δημιουργικές δραστηριότητες. Ένα εργαστήριο για όσους ξεχνούν λίγο ή πολύ (6, 13, 20, 27/12 και 3/1) θα ενισχύσει τη μνήμη των συμμετεχόντων μέσα από μια ομαδική δραστηριότητα, ενώ λίγες μέρες πριν καλωσορίσουμε το 2017 οι επισκέπτες του ΚΠΙΣΝ θα φτιάξουν το δικό τους γούρι της Πρωτοχρονιάς (21/12).

Η είσοδος σε όλες τις εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται αυτή την περίοδο στο ΚΠΙΣΝ είναι δωρεάν. Αναλυτικές πληροφορίες για το συνολικό προγραμματισμό του ΚΠΙΣΝ, μπορείτε να βρείτε στην ιστοσελίδα: www.SNFCC.org/events.

Ιστορία και ιστορική μνήμη στην ψηφιακή εποχή

ΕΡΕΥΝΑ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Οι δυνατότητες των ψηφιακών τεχνολογιών και των τεχνολογιών δικτύου παρέχουν τον τρόπο και τα μέσα για τη συμμετοχή όλων, όχι μόνο των επαγγελματιών ιστορικών, στη διαδικασία παραγωγής ιστορικού περιεχομένου, επιτέλεσης της Ιστορίας και διαμόρφωσης ιστορικής μνήμης. Το Διαδίκτυο δίνει τη δυνατότητα στον καθένα να γράψει για την Ιστορία ή να κάνει Ιστορία ο ίδιος, και σε κάθε περίπτωση να συμμετάσχει ενεργά, με όποιον τρόπο προτιμά, στην παραγωγή και την επικοινωνία ιστορικού περιεχομένου και νοήματος.

Νέοι τόποι ιστορικής μνήμης στο Διαδίκτυο

Η μνήμη αφορά θέματα και ζητήματα από το παρελθόν και τη ζωή των ανθρώπων, τα οποία διαμορφώνουν την πολυδιάστατη ταυτότητά τους. Το τι συνιστά Ιστορία για το σύγχρονο υποκείμενο την εποχή του Διαδικτύου σχετίζεται με τους ποικίλους τρόπους με τους οποίους το υποκείμενο όχι μόνο αντιλαμβάνεται, αλλά και βιώνει το παρελθόν στο παρόν, το αναπαριστά και το αφηγείται στη διαδικτυακή σφαίρα. Στο Διαδίκτυο αναδεικνύονται νέοι τόποι συγκρότησης ιστορικής μνήμης, όπου συγκεντρώνεται, παράγεται και διατίθεται ιστορικό περιεχόμενο, συγκροτούνται σύγχρονες μορφές ατομικής και συλλογικής ιστορικής μνήμης και μαρτυρίας, και διαμορφώνεται μια σύγχρονη κουλτούρα γύρω από την Ιστορία.

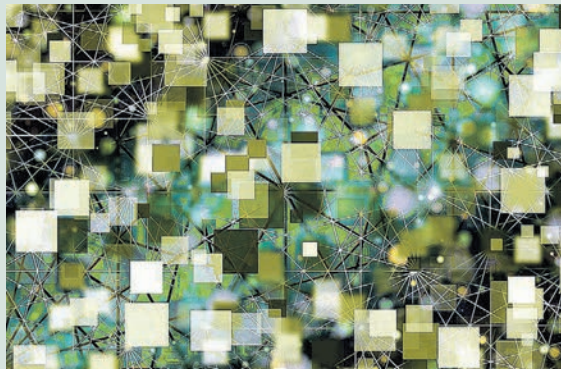
Στο πλαίσιο της έρευνας, μελετήθηκε υλικό που χωρίζεται σε τρεις διακριτές κατηγορίες με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά η καθεμία: α) διαδικτυακοί τόποι μνήμης που βασίζονται στην τεχνολογία των wiki, β) διαδικτυακοί τόποι μνήμης που έχουν τη μορφή και τα χαρακτηριστικά των ψηφιακών διαδικτυακών αρχείων, γ) μνημονικοί τόποι που λειτουργούν συνδυαστικά εντός και εκτός Διαδικτύου. Στο σύνολό τους, αυτοί οι διαδικτυακοί τόποι βασίζονται στην ενεργητική συμμετοχή του σύγχρονου υποκειμένου, του χρήστη του Διαδικτύου, στη διαδικασία παραγωγής ή και εμπλουτισμού ιστορικού περιεχομένου στο ψηφιακό περιβάλλον του Διαδικτύου. Η συμμετοχή αναλύεται στην παραγωγή νέου ιστορικού περιεχομένου, αφενός με την κατάθεση προσωπικών ιστοριών, μνημών και μαρτυριών που ικνογραφούν ψήγματα της ατομικής μνήμης και ταυτόχρονα συναποτελούν ψηφίδες της συλλογικής μνήμης, αλλά και αφετέρου με τη συνεργατική συγγραφή κειμένων ιστορικού περιεχομένου. Η συμμετοχή αναλύεται επίσης στον εμπλουτισμό ήδη υπάρχοντος ιστορικού περιεχομένου, κυρίως με την ψηφιακή μεταγραφή ιστορικών τεκμηρίων και τη συνεισφορά ιστορικών πληροφοριών και μεταδεδομένων που αφορούν ιστορικά τεκμήρια ήδη υπαρχόντων αρχειακών συλλογών.

Ψηφιακές ανθρωπιστικές επιστήμες

ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ, οι εξελίξεις αυτές μελετώνται στο θεωρητικό πλαίσιο των ψηφιακών ανθρωπιστικών επιστημών (Digital Humanities) και ειδικότερα στο πλαίσιο της Ψηφιακής Ιστορίας (Digital History).

Οι ψηφιακές ανθρωπιστικές επιστήμες είναι ένα διεπιστημονικό γνωστικό πεδίο, το οποίο εξελίσσεται ταχύτατα σε διεθνές επίπεδο τις τελευταίες δύο δεκαετίες και στην Ελλάδα μόλις πρόσφατα. Η έμφαση δίνεται όχι πλέον στην εργαλειακή διάσταση της ψηφιακής τεχνολογίας στην υπηρεσία των ανθρωπιστικών επιστημών, αλλά κυρίως στην πορρώδη όσμωση τεχνολογίας και θεωρίας, στη διερεύνηση της επίδρασης που έχει η έννοια της ψηφιακότητας στις μεθόδους και στην οντολογία των ανθρωπιστικών επιστημών. Με αυτή την έννοια, οι ψηφιακές ανθρωπιστικές επιστήμες προτείνουν εννοιολογικές και δομικές αλλαγές στις καθιερωμένες μεθόδους έρευνας, συγγραφής και διάδοσης των ανθρωπιστικών επιστημών και ως εκ τούτου μετατοπίσεις προς μια ευρεία βεντάλια διαφορετικών πρακτικών, όπως ενδεικτικά η ψηφιακή διάσωση και διατήρηση πρωτογενών πηγών, τα ψηφιακά και διαδικτυακά αρχεία, τα συμμετοχικά και συνεργατικά ερευνητικά έργα κ.ά.

Στα βασικά χαρακτηριστικά των ψηφιακών ανθρωπιστικών επιστημών περιλαμβάνονται κατά κύριο λόγο: α) η ισότιμη σχέση ανάμεσα στην ψηφιακότητα (στο «digital») και τη θεωρία και την κριτική σκέψη που υποδηλώνονται από τον όρο ανθρωπιστικές επιστήμες («humanities»), β) η πολυμεσικότητα, αλλά κυρίως η πολυτροπικότητα (δηλαδή οι πολυποικίλοι τρόποι με τους οποίους τα διάφορα μέσα και η πληροφορία συνδυάζονται, αλληλεπενεργούν, διαπλέκονται), γ) το στοιχείο του πειραματισμού που για πρώτη φορά συνδυάζεται με τις ανθρωπιστικές επιστήμες, δ) η έννοια της συμμετοχής του υποκειμένου στη διαδικασία παραγωγής όχι μόνο γνώσης και νοημάτων αλλά και προϊόντων ή εφαρμογών, ε) η έννοια της συνεργασίας πολλών υποκειμένων που συνδυάζουν τις γνώσεις και τις δεξιότητές τους στο πλαίσιο μιας κοινότητας γνώσης, τα οποία ενδέχεται να προέρχονται από τον ακαδημαϊκό χώρο αλλά και να μην εντάσσονται σ' αυτόν, στ) η διεπιστημονικότητα, η ανοιχτότητα και οι συνέργειες που διατρέχουν όλα τα γνωστικά αντικείμενα των ανθρωπιστικών επιστημών και όχι μόνο, ζ) η έννοια του διαμοιρασμού της γνώσης, αλλά και της μεθοδολογίας και των πρακτικών με τους οποίους αυτή παράγεται ή κατακτάται.

Η επιστήμη της Ιστορίας στην ψηφιακή εποχή

Στο θεωρητικό πλαίσιο των ψηφιακών ανθρωπιστικών επιστημών, εγγράφεται και η ψηφιακή στροφή στην Ιστορία. Η Ψηφιακή Ιστορία δεν αποτελεί παρθενογένεση. Αντίθετα, προκύπτει από τα ιστορικά συμφραζόμενα και εκβάλλει από τον κορμό της επιστήμης της Ιστορίας, φανερώνοντας αλλαγές και μετατοπίσεις ενδιαφέροντος. Στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα, το τοπίο των ιστορικών σπουδών άλλαξε με την ανάδυση νέων πεδίων μελέτης, όπως η προφορική Ιστορία, οι σπουδές της μνήμης, η δημόσια Ιστορία κ.ά. Αυτά τα πεδία έδιναν φωνή στα ίδια τα υποκείμενα της Ιστορίας ώστε να αφηγηθούν τις ιστορίες τους με τον δικό τους τρόπο, ικνογραφώντας έτσι μια Ιστορία από τα κάτω. Η εμφάνιση του παγκόσμιου ιστού και η ταχεία διάδοση του Διαδικτύου δημιούργησαν έναν νέο τόπο, όπου τα πεδία της ιστορικής μελέτης αναπλαισιώθηκαν.

Ψάχνοντας τα χνάρια της ψηφιακής στροφής στην Ιστορία, θα δούμε ότι τη δεκαετία του 1980, η έμφαση δόθηκε στην αξιοποίηση ηλεκτρονικών εργαλείων και εφαρμογών για την εξυπηρέτηση των σκοπών της ιστορικής επιστήμης. Τη δεκαετία του 1990, με την εμφάνιση του παγκόσμιου ιστού, πραγματοποιήθηκαν έργα που συνέζευξαν την Ιστορία με τις νέες τεχνολογίες και το Διαδίκτυο, αφενός με την ψηφιοποίηση και τη διαδικτυακή διάθεση πρωτογενών πηγών, τεκμηρίων, περιοδικών κ.ά. και αφετέρου με την κατασκευή ιστοσελίδων ιστορικού περιεχομένου. Από τη δεκαετία του 2000 και μέχρι σήμερα, φαίνεται πως η ψηφιακή στροφή επιφέρει κομβικές αλλαγές σε ζητήματα θεωρίας και μεθοδολογίας της Ιστορίας και της Ιστοριογραφίας. Βασικά στοιχεία αλλαγής εντοπίζονται α) στη δυναμική συμμετοχή του κοινού όχι πια μόνο στην κατανάλωση ιστορικής πληροφορίας και γνώσης, αλλά και στην παραγωγή ιστορικού περιεχομένου και β) στη διάσταση της βιωματικής εμπλοκής με το παρελθόν και με όλα όσα συγκροτούν Ιστορία σήμερα. Τα στοιχεία που δομούν την ιστορική μνήμη και κουλτούρα στο ψηφιακό περιβάλλον είναι η προσωπική, καθημερινή και συχνά επενδυμένη με διάφορα συναισθήματα εμπειρία των ανθρώπων από την Ιστορία. Αυτή την εμπειρία της Ιστορίας, η οποία μέχρι πριν από λίγα χρόνια εγγραφόταν στο πεδίο της ιδιωτικής σφαίρας, οι άνθρωποι σήμερα την εκφράζουν με τη διαμόρφωση μνημονικών αφηγημάτων στο Διαδίκτυο, το οποίο λογίζεται ως δημόσια σφαίρα επικοινωνίας.

ΔΡ. ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΒΑΛΑΤΣΟΥ

Η ταυτότητα της έρευνας

Ερευνήτρια: Δέσποινα Βαλατσού

Τίτλος διατριβής: «Ανάδυση νέων μνημονικών τόπων στο Διαδίκτυο» (Οκτώβριος 2014)

Επιβλέπων καθηγητής: Αντώνης Λιάκος
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας

Η έρευνα συγχρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) - Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: Ηράκλειτος II. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

Η Δέσποινα Βαλατσού είναι ιστορικός, διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Αθηνών, με ειδικά ερευνητικά ενδιαφέροντα τις ψηφιακές ανθρωπιστικές επιστήμες και την Ψηφιακή Ιστορία. Εργάζεται στο Κέντρο Έρευνας για τις Ανθρωπιστικές Επιστήμες.

ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ:

Γνώση, όρια και **σχέσεις** εξουσίας

Τόσο στον καθημερινό όσο και τον ακαδημαϊκό λόγο ο όρος «επιστήμη» συχνά αναφέρεται σε ένα σύνολο γνώσεων και τρόπων πρόσκτησης αυτών των γνώσεων, το οποίο είναι αυτόνομο, ομοιογενές και δυτικό. Η επιστήμη, δηλαδή, κατανοείται ως ένα πεδίο εξωτερικό της κοινωνίας και της κουλτούρας, καθώς συχνά θεωρείται ότι είτε αποτελεί έναν φορέα που επιβάλλει τα μοντέλα της κοινωνικής ζωής, είτε δεν ασκεί καμία επίδραση στη μορφή της κοινωνίας πέρα από το να θέτει τα εξωτερικά όρια του πεδίου της ανθρώπινης δράσης. Η επιστήμη, επίσης, θεωρείται ότι στηρίζεται στη λογική, η οποία αποτελεί έναν συγκεκριμένο τρόπο σκέψης, μέσω του οποίου ανακαλύπτονται και εδραιώνονται τα επιστημονικά γεγονότα, οι φυσικές διαδικασίες και οι νόμοι της φύσης. Τέλος, η επιστήμη θεωρείται ότι ανήκει στον δυτικό κόσμο και δη στη νεωτερικότητα, καθώς αντιδιαστέλλεται στις προκαταλήψεις και τις μυστικιστικές πρακτικές τόσο των «ηρωτόγονων λαών» όσο και των «κοινών ανθρώπων» στις δυτικές κοινωνίες. Στο πλαίσιο αυτό, η σύγχρονη δυτική επιστήμη αντιδιαστέλλεται και στην επιστήμη άλλων πολιτισμών –π.χ. της Κίνας– σαν η δυτική επιστήμη να μη συνδέεται με τη δική τους ή σαν η δική τους επιστήμη να υπήρχε μόνο στο παρελθόν.

Τα κείμενα των ανθρωπολόγων συνέβαλαν σημαντικά στην κατασκευή της εικόνας για την επιστήμη που περιγράψαμε παραπάνω. Στις εθνογραφικές μελέτες του 19ου αιώνα η επιστήμη εννοιολογήθηκε ως διαφορετική από τη μαγεία και τη θρησκεία και οι άλλοι πολιτισμοί, που παραδοσιακά αποτελούν το αντικείμενο μελέτης της ανθρωπολογίας, χρησιμοποιήθηκαν για να τεκμηριωθεί η θέση ότι η επιστήμη μπορούσε να δώσει καλύτερες απαντήσεις στα θεμελιώδη ερωτήματα της ζωής. Στο πλαίσιο του κλασικού πολιτισμικού εξελικτισμού, ο οποίος αναζητούσε στους σύγχρονους «πρωτόγονους λαούς» την προϊστορία των δυτικών λαών, ο Τάιλορ (1871, «Primitive Culture»), για παράδειγμα, έγραψε ότι η επιστήμη θα βελτίωνε τη ζωή των ανθρώπων, καθώς θα έδειχνε πόσο παράλογοι ήταν οι μύθοι και οι τελετουργίες τους. Η θρησκεία, επίσης, σταδιακά θα έχανε τη σημασία της λόγω της επικράτησης του επιστημονικού ορθολογισμού. Ο Φρέιζερ, επίσης, (1911-1915, «Ο Χρυσός Κλώνος») υποστήριξε ότι η μαγεία αντιστοιχούσε στους «κατώτερους πολιτισμούς», ενώ η θρησκεία και η επιστήμη στους «υψηλότερους πολιτισμούς». Μέσα από τη σύγκριση ανάμεσα σε επιστημονικά/τεχνολογικά ανε-

πτυγμένους και μη πολιτισμούς, κείμενα όπως τα παραπάνω συνέβαλαν στην κατασκευή μιας ευρέως αποδεκτής έννοιας της εξέλιξης και της προόδου.

Στις τελευταίες δεκαετίες του 20ού αιώνα, ωστόσο, η Ανθρωπολογία αφενός αμφισβήτησε τη σαφή διάκριση μεταξύ παραδοσιακών και σύγχρονων κοινωνιών (η αύξηση των φονταμενταλιστών χριστιανών που υιοθετούν αντιεπιστημονικές και προεπιστημονικές θέσεις είναι χαρακτηριστική), είδε την κουλτούρα ως ένα πεδίο ανταγωνιστικό, πολυφωνικό και αντιφατικό και στράφηκε περισσότερο στη μελέτη των δυτικών κοινωνιών. Οι ανθρωπολόγοι αναγνώρισαν ότι η εικόνα της επιστήμης ως αυτόνομη από την κοινωνία και την κουλτούρα αποκρύπτει τους πολλαπλούς τρόπους με τους οποίους αυτή συνδέεται με τα ευρύτερα ιστορικά, πολιτικά και οικονομικά συμφραζόμενα και νοηματοδοτεί την αν-

θρώπινη ζωή. Η μελέτη της Μάρτιν (1987, «The Woman in the Body»), για παράδειγμα, δείχνει ότι οι επιστημονικοί θεσμοί είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι με τις οικονομικές και πολιτικές δυνάμεις, οι οποίες στοχεύουν στην αύξηση της συγκέντρωσης και κίνησης κεφαλαίου, που συχνά οδηγεί σε μεγαλύτερη δυστυχία τους φτωχούς, αλλά και στην εστίαση της βιολογικής και ιατρικής έρευνας στη γενετική. Η Μάρτιν, επίσης, αντιπαραθέτει τα ιατρικά εγχειρίδια, τα οποία παρουσιάζουν την έμμηνο ρύση και την εμμηνοπάυση ως αποτυχία παραγωγής, με τις πραγματικές εμπειρίες των γυναικών και δείχνει τους πολλαπλούς τρόπους με τους οποίους οι επιστημονικές αντιλήψεις προσλαμβάνονται από τις ίδιες.

Άλλες εθνογραφικές έρευνες αμφισβήτησαν την ύπαρξη κάποιου συμπαγούς συστηματικού τρόπου σκέψης που ορίζεται ως επιστημονικός και την εικόνα των επιστημόνων ως άνθρωποι που λειτουργούν ορθολογικά. Η Τράγουικ (1988, «Beam-times and Lifetimes») αναλύει πώς οι ίδιοι οι επιστήμονες –στην περίπτωση αυτή οι φυσικοί που δουλεύουν στο Stanford Linear Accelerator Center στην Καλιφόρνια (ΗΠΑ) και στο KEK High-energy Physics Laboratory στην Tsukuba (Ιαπωνία)– βλέπουν τον κόσμο τους, αναπαράγουν και συντηρούν την κουλτούρα τους (συμπεριλαμβανομένου του πώς δημιουργούν νέους φυσικούς) και κατασκευάζουν τη γνώση. Μέσα από μια «πυκνή περιγραφή», η Τράγουικ δείχνει ότι οι στρατηγικές κατασκευής της καριέρας τους, οι τρόποι αλληλεπίδρασης μεταξύ τους, οι αντιλήψεις τους για τον χώρο και τον χρόνο επηρεάζουν τους τρόπους με τους οποίους Αμερικανοί και Ιάπωνες επιστήμονες κάνουν Φυσική. Αντί για μια «ενιαία κουλτούρα», η οποία δίνει πρόσβαση «στη λογική τάξη της φύσης», αυτό που αναδύεται είναι ένας πολλαπλός, αποκεντρωμένος κόσμος, όπου η διάκριση μεταξύ φύσης και πολιτισμού διαρκώς θεματοποιείται και αναθεωρείται.

Άλλες μελέτες, τέλος, εστίασαν είτε στη γνώση που παράγεται από τους ευρωπαϊκούς ή τους γηγενείς λαούς αναδεικνύοντας τη δική της εσωτερική λογική (εθνοεπιστήμη), είτε στη γνώση που παράγεται από τη συνάντηση ανάμεσα στην κυρίαρχη δυτική επιστημονική παράδοση και στις πρακτικές των γηγενών λαών. Στην πρώτη περίπτωση ανήκουν μελέτες όπως του Λάζαρ (2006, «Táltos Healers, Neoshamans and Multiple Medical Realities in Postsocialist Hungary») για τους σύγχρονους θεραπευτές Τάλτος στην Ουγγαρία και

των Μπερλίν κ.ά. (1996, «The Scientific Basis of Gastrointestinal Herbal Medicine among the Highland Maya of Chiapas, Mexico») για τη θεραπευτική χρήση των φυτών από ομάδες Μάγια των Τσιάπας στο Μεξικό. Ήδη το 1937, στη μελέτη του για τους Αζάντε στην Αφρική, ο Έβανς-Πρίτσαρντ έδειξε ότι η κυρίαρχη δυτική λογική δεν μπορεί να αποτελεί κριτήριο αξιολόγησης της γνώσης των άλλων. Η έρευνά του εστίασε σε ερωτήματα που η δική μας επιστήμη δεν θέτει, όπως γιατί ένα φρούτο πέφτει στο κεφάλι ενός ανθρώπου και όχι κάποιου άλλου, ερωτήματα που δείχνουν ότι από μια εσωτερική οπτική οι πεποιθήσεις των Αζάντε είναι συνεκτικές και λογικές. Η μελέτη της Μπιελάβσκι (1996, «Inuit Indigenous Knowledge and Science in the Arctic»), από την άλλη, δείχνει ότι στον Βόρειο Καναδά η οικολογική γνώση παράγεται από γηγενείς και βιολόγους που δουλεύουν μαζί, γεφυρώνοντας έτσι το χάσμα που παραδοσιακά τίθεται ανάμεσα στις προ- και μετα-εγγράμματος επιστημονικές παραδόσεις.

Παρόλο που η σύγχρονη δυτική επιστήμη αποτελεί έναν από τους αναρίθμητους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι γνωρίζουν και κατανοούν τον κόσμο, θεμελιώθηκε στον αποκλεισμό άλλων συστημάτων γνώσης –εντός και εκτός των ορίων του δυτικού κόσμου–, δημιουργώντας ιεραρχίες και (ανα)παράγοντας σχέσεις εξουσίας (Νέιντερ, 1996, «Naked Science»). Από τον 17ο αιώνα η επιστήμη και η τεχνολογία έγιναν μέτρο της ανθρώπινης αξίας, χρησιμοποιήθηκαν στην «εκπολιτιστική αποστολή» της Ευρώπης και δικαιώσαν την κυριαρχία και την πολιτική ηγεμονία της. Ο εθνοκεντρισμός, ωστόσο, ο οποίος μας κάνει να παραβλέπουμε άλλους τρόπους γνώσης, εξαφανίζεται όταν υπάρχει οικονομικό κέρδος. Οι φαρμακευτικές εταιρείες, για παράδειγμα, εδώ και δεκαετίες εκμεταλλεύονται τη γηγενή γνώση σε περιοχές όπως η Πολυνησία και το Μεξικό. Αναπαράγουν στα εργαστήρια προϊόντα που ανακαλύπτουν εκεί και στη συνέχεια τα πουλάνε στους γηγενείς, οι οποίοι περιγράφονται ως αδαείς της σύγχρονης Ιατρικής. Μολονότι η επιστήμη κατέχει μια μάλλον περιθωριακή θέση στην Ανθρωπολογία, τα τελευταία χρόνια κερδίζει όλο και περισσότερο το ενδιαφέρον των μελετητών, συμβάλλοντας στην καλύτερη κατανόηση των άλλων και του εαυτού μας.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΛΑΛΙΩΤΗ

Η Βίκυ Λαλιώτη είναι Επίκουρη Καθηγήτρια στον τομέα «Εθνομουσικολογίας και Πολιτισμικής Ανθρωπολογίας» του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Πάντων χρημάτων
μέτρον ἐστὶν
ἄνθρωπος